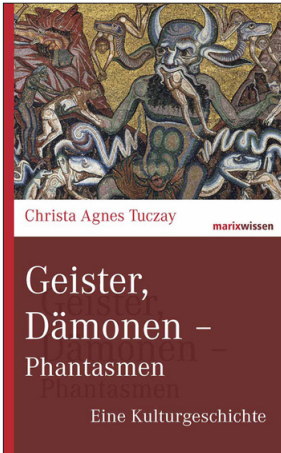

Kompaktne ülevaade vaimude ja deemonite maailmast

Christa Agnes Tuczay. *Geister, Dämonen – Phantasmen. Eine Kulturgeschichte.* Wiesbaden: Marixverlag. 2015. 252 lehekülge.

Christa Agnes Tuczay uus raamat esitab kultuuriajaloolise ülevaate vaimolenditega seotud pärimusest, keskendudes Saksa kultuuriruumile. Lugema asudes tekib küll hetkeks küsimus, kas on üldse vaja veel ühte vaimolendite leksikoni, kui mitmeid sellesarnaseid on – ka saksa keeles – ilmunud varemgi. Samas pakub vaimumaailm jätkuvalt inimestele põnevust, ja kuigi paljud uskumusolendid (nt varandust vedavad draakonid) on tänapäeva maailmapildis oma aktuaalsuse kaotanud, on lugejaskond, kes sellise materjali vastu huvi tunneb, endist viisi suur. Paistab, et autor ongi pidanud raamatut kirjutades silmas võimalikult suurt auditooriumi. Ühelt poolt on tekst kergesti loetav ka tavalugeja-

le ning terminid on põhjalikult lahti seletatud (näiteks termini 'daemon' tähendusest verbiga 'jagama' on mainitud vähemalt kolmel korral). Teisalt on iga märksõnaartikli lõpus korralik loetelu vastava olendi kohta ilmunud teaduslikest uurimustest. Seega on raamat abiks ka teadlasele, kes vajab põhjalikumalt teavet mõne konkreetse olendi kohta. Kuna tekstisisesed viited puuduvad, jääb paraku kohati arusaamatuks, kas tekstis esitatud järeldused pärinevad autorilt endalt või mõnest tsiteeritud teosest.

Sageli lähtub autor ajaloolis-geograafilisest meetodist, püüdes välja selgitada vastava olendiga seotud uskumuste kujunemiskoha ja levikutee. Mõningate uskumuste puhul on aga tõenäoline, et sarnaste elatusalade ja ühiskondliku miljöö tõttu võisid nad tekkida üksteisest sõltumatult samal ajal, nagu seda mõnab ka autor (lk 237) üldisemalt vaimuuse kujunemisest rääkides.

Mõningatel juhtudel oleks soovinud, et autor tooks selgemalt välja, mis ajastu uskumustest käib jutt, näiteks leheküljel 74 on olevikuvormis juttu rahavaimudest, kes siiski on tänapäeva pärimuses oma traditsioonilise kuju enamasti minetanud. Seevastu vahetatud lapsega seotud uskumuse kohta mainib autor ühele 1690. aastal toimunud kohtuprotsessile viidates, et need olid nimetatud perioodil tõenäoliselt veel elujõulised (lk 89). Kuna vahetatud lapse motiivi kohta on rohkelt uskumusteateid ja muistendeid üles kirjutatud ka 19. sajandi lõpus, julgaksin arvata, et vastav kujutelm oli vähemalt mõnevõrra aktuaalne isegi kaks sajandit hiljem.

Mahukate ülevaateoste puhul kerkib alati küsimus, millises ulatuses mingit nähtust käsitleda. Näiteks oleksin meelsasti lugenud rohkem katkuvaimu kohta, sest katkupärimus on oluliselt mõjutanud Euroopa kultuuri ja usundit laiemas mõttes, raamat on aga katkuvaimu mainitud ainult paari sõnaga (lk 104). Samas on tervitatav, et autor on käsitlenud ka mitmeid suhteliselt hiljuti esilekerkinud uskumusi (nt seoses haihtuva hääletaja või tulnukatega) ja jätkuvalt aktuaalsete olendite tänapäevaseid

jooni (nt surnuvaimud, poltergeist; nende kujutamine filmikunstis). Samuti võidab raamat sellest, et fookus pole üksnes uskumusolenditel, vaid ka inimesel, ning muuhulgas kirjeldatakse teispoolestel olenditega kontakti saavutamiseks kasutatavaid kommunikatsioonipraktikaid.

Mis puutub raamatu ülesehitusse, siis on veidi küsitav, miks kuulub rubriik, mis käsitleb inimese armusuhteid deemonitega, haigusvaimude peatüki alla.

Tervikuna on raamat meeleolukas lugemine, andes aimu, kui tohutult mitmetahuline ja värvikas on olnud möödunud aegadel Euroopa usundiline maailmapilt. Autori põhjalik detektiivitöö uskumusolendite maailmas ja teemakohaste uurimuste massiivis toob päevavalgele põnevaid ja vahel üllatavaidki kultuurilisi seoseid, näiteks peenekoelise seoste võrgustiku, mis seob pühak Nikolaust, veevaime, jõuluvana ja lõpuks isegi krokodilli.

Reet Hiimäe

BOOK REVIEW

A compact overview of the world of ghosts and demons

Christa Agnes Tuczay. *Geister, Dämonen – Phantasmen. Eine Kulturgeschichte.* Wiesbaden: Marixverlag. 2015.

An overview by Reet Hiimäe in English is available in *Folklore: Electronic Journal of Folklore*, Vol. 65.